

ઓળીની આરાધનામાં, આયંબિલ શા માટે ?

શાશ્વતી ઓળીની આરાધનાનો આદર્શ પુરુષ શ્રીપાળ અને આદર્શ નારી મયણાદેવી છે. તે છતાં પણ તેનું મૂળ હાર્દ સમજી લેવા જેવું છે. મૂળ આત્મિક ઉન્નતિનો લાભ અરિહંતાદિ નવપદના ધ્યાનથી જ થાય છે. ધ્યાન સુધી પહોંચવા માટે જાપ છે. જાપ સરળ સોપાન છે, પણ ધ્યાન સાધ્ય છે. જાપ અગર ધ્યાન થાય મન વડે. મન રહે છે શરીરની અંદર. શરીર બને છે આહાર દ્વારા. આહારમાં જે તમોગુણ, રજોગુણ અને સત્ત્વગુણના દ્રવ્યો હોય છે તેનાથી નિર્માણ પામેલું મન, તમ-રજ-સત્ત્વના ભાવનું જ સર્જન કરશે. તીખું, ખારું અને ખાટું તે તમોભાવ જનક ગણાય છે. તેલ, શાક, ફળ જેવા પદાર્થો રજોગુણ વર્ધક ગણાય છે. માત્ર સત્ત્વ સંવર્ધક અન્ન, શરીરને ટકાવવા જરૂરી છે. કહેવાય છે **અન્નં વૈ પ્રાણાઃ** । માટે પ્રાણને સતેજ રાખવા અન્નની જરૂરત છે. દેહના વળાંકને આત્મા તરફ વાળવાનો છે. વાણીના વહેણને પણ આત્મા તરફ વાળવાનું છે. તેનું માધ્યમ મૌન છે. વાણી વિરમે, વિચાર વિરમે એટલે આત્મધ્યાન શરૂ થાય.

ધ્યાનની વ્યાખ્યા છે ધ્યેયની સાથેની એકતા. **ધ્યાનં ચૈકાગ્રાસંવિત્તિઃ** । ધ્યેય નવપદજી છે. તેની સાથે એકતાનતા સઘાય એટલે કાર્યસિદ્ધિ હાજર થાય. માપસરનું અને માફકસરનું જ આયંબિલમાં વપરાય તો મનોભાવ નિર્મળ રહે છે તેવો ઘણાંનો અનુભવ છે.

- પરમ પૂજ્ય આચાર્ય શ્રી પ્રધુમ્ન સૂરિ મહારાજ
પાઠશાળા અંક ૪૬

શ્રીપાળરાજાના રાસની નિર્માણ કથા

વિવાહ પછી, વર-વધૂ પ્રણામ કરવા આવે ત્યારે તેને 'અખંડ સૌભાગ્યવતી ભવ' એવા આશીર્વાદ આપવામાં આવે છે, તે પ્રમાણે, પૂજ્યપાદ ઉપાધ્યાય શ્રી વિનયવિજયજી મહારાજને તેમની તમામ રચનાઓને આવા આશીર્વાદ, કોઈ સંયમધર વિદ્યાપુરુષ દ્વારા આપવામાં આવ્યા હોય તેમ લાગે છે.

તેઓશ્રીની સંસ્કૃત-પ્રાકૃત-ગુજરાતી ગદ્ય-પદ્ય એકસો જેટલી પૂર્ણ-રચનાઓ અતિજન પ્રિય અને સૌભાગ્યવંત છે. એમની સુગમ શબ્દાવલિ તો પાકી દ્રાક્ષ જેવી, પોચી-મીઠી મધુરી છે જે પ્રથમ શ્રવણે જ કંઠમાં માળો બાંધી દે અને જીભથી એનું રટણ થવા લાગે !

તે રચના 'પુણ્ય પ્રકાશ'નું સ્તવન હોય, 'શાન્ત સુધારસ' કાવ્ય હોય, કે, કલ્પસૂત્ર ઉપરની 'સુબોધિકા' નામની સંસ્કૃતવૃત્તિ હોય. એમનું ખૂબ જાણીતું સ્તવન 'સિદ્ધારથના રે નંદન વીનવું' તો હરકોઈ બાળ-યુવાન-વૃદ્ધએ સાંભળ્યું જ હોય ! કોઈ વિદ્વાને 'લોકપ્રકાશ' ગ્રંથ ન જોયો-સાંભળ્યો-વાંચ્યો હોય એવું ન જ બને. સિદ્ધહેમ. છ હજારી વ્યાકરણ કરવાની તૈયારી ન હોય તે શ્રી વિનયવિજયજી-રચિત હૈમ લઘુ પ્રક્રિયાના ટેકાથી જ વિષય-પ્રવેશ કરશે.

પોતાની રચનાઓમાં, શ્રી વિનયવિજયજી મહારાજે, તેમના ગુરુ શ્રી કીર્તિવિજયજી મહારાજ, જેઓ મહારાજ હીરવિજયજી (અકબર રાજાના પ્રતિબોધક જગદ્ગુરુ શ્રી હીરસૂરિ મહારાજ) ના શિષ્ય છે, તેમને સંભારે તેનો આ ચમત્કૃતિ ભર્યો શ્લોક :

શ્રી કીર્તિવિજયાન્ સૂત્રે, શ્રી કીર્તિવિજયઃ સદા ।

શતકૃત્વોઽનુભૂતોઽયં, મંત્રઃ સર્વાર્થસિદ્ધયે ॥

અર્થ : શ્રી કીર્તિવિજયજી મહારાજનું નામ એ તો મંત્ર-સ્વરૂપ છે, તેવું મેં સેંકડોવાર અનુભવ્યું છે. તેના દ્વારા શ્રીની પ્રાપ્તિ, કીર્તિની પ્રાપ્તિ અને વિજયની પ્રાપ્તિ થાય છે.

તેઓશ્રીની રચના શૈલી, સાદી, સરળ, સુગમ, નિરાડંબરી છતાં હૃદયસ્પર્શી હોવા ઉપરાંત રોચક અને માધુર્ય-ગુણમંડિત રહી છે. આવું તેમની બધી જ રચનાઓમાં મળે છે. તેમના સમકાલીનોમાં પણ, તેઓ આદરણીય રહ્યા છે. **પૂજ્ય શ્રી યશોવિજયજી મહારાજ તેમના સમકાલીન હતા. દીક્ષા પર્યાયમાં નાના હતા, પણ જ્ઞાનમાં મહાન હતા તેનું પણ તેમને મન ગૌરવ છે.**

ઉપાધ્યાય (શ્રી યશોવિજયજી) મહારાજે ધર્મપરીક્ષા નામક ગ્રંથની રચના કરી; તેમાં અન્ય અનેક ગ્રંથનાં અવતરણ આપવામાં આવ્યાં હતાં. રચના યાવતી હતી ત્યારે સાથે-સાથે, પોતાની સ્મૃતિ મંજૂષામાંથી અનેક સંવાદી પાઠ નોંધી લીધા હતા. તેઓશ્રીનો રચના-પ્રવાહ યાવે ત્યારે તે એક ધસમસતી નદીના પ્રવાહની ઉપમા ધારણ કરી લે છે. તેથી તે-તે પાઠ મૂળ કયા ગ્રંથનો છે તે ગ્રંથોના નામ નક્કી કરવાનું કામ તથા મૂળમાં કેવા પ્રકારનું છે એ કામ શ્રી વિનયવિજયજી મહારાજને સાદર સોંપ્યું. આ કામ તેમણે ખૂબ કાળજીથી પાર પાડ્યું; એની સાનંદ નોંધ પણ પૂજ્ય ઉપાધ્યાય મહારાજે ધર્મપરીક્ષા ગ્રંથની પ્રશસ્તિમાં લીધી છે[#]. આમ, **પરસ્પર પ્રમોદપૂર્ણ પ્રીતિભાવ એ જ્ઞાન-સાધનાનો પરિપાક છે.**

પરમ પૂજ્ય આચાર્ય શ્રી પ્રદ્યુમ્ન સૂરિ મહારાજે પણ પાઠશાળા ગ્રંથ-૧ ની પ્રસ્તાવનાના અંતમાં સ્વાનુભવ રુપે ઉપકારીઓની પ્રશસ્તિ કરી છે તે **“ઉપકારોની અમીવર્ષા”** શીર્ષક હેઠળ અલગ લેખ તરીકે છે.

શ્રી સંઘના લાડીલા એવા શ્રી વિનયવિજયજી મહારાજ પોતાના મધુર કંઠ તથા સરળ-સુગમ લોક ઢાળમાં રચના કરવાનું પોતાનું કૌશલ્ય, -- આ બધાને કારણે તેઓશ્રી જ્યાં-જ્યાં યોમાસું કરતા ત્યાં ત્યાં પ્રીતિ-પાત્ર બની રહેતા. વૃદ્ધાવસ્થામાં, જ્યારે તેઓશ્રીનું યોમાસું, સુરત પાસેના રાદેર ગામમાં હતું ત્યારે હલકદાર કંઠે જાત-જાતની રચનાઓ સાંભળતાં સંઘના ભાઈ-બહેનો નવાં નવાં સ્તવનની માગણી કરતાં. મહારાજશ્રી આવી ભાવપૂર્ણ થયેલી માગણીનો સ્વીકાર કરતા. આવી ભાવ-ધારામાં સંઘ ભીંજાતો હતો તેમાં એક વાર બધાંએ ભેગાં થઈને એવી વિનંતિ કરી કે આટલું બધું રચીને આપે ઘણો ઉપકાર કર્યો છે, હવે વધુ એક ઉપકાર કરી, અમને શ્રીપાળ રાજાનો રાસ રચી આપો. આપની મીઠી-મધુરી કલમે; આવી એક પાકટ રચના સંઘને મળે તો શ્રી સંઘ હમેશાં માટે આપશ્રીનો ઓશિંગણ રહેશે.

ઉપાધ્યાય શ્રી વિનયવિજયજી મહારાજ આમ પ્રાર્થનાભંગ-ભીરુ હતા; 'ના' પાડવામાં નારાજ હતા. પણ, તેઓનો એક દૃઢ સંકલ્પ હતો કે, કોઈ પણ રચનાનો આરંભ કરે તે પૂર્ણ થવી જોઈએ. આજ સુધી એમ બનતું પણ આવ્યું હતું, બધી જ રચના પરિપૂર્ણ થયેલી હતી; પરંતુ, આ વખતે અંતઃકરણ સાક્ષી પૂરતું ન હતું કે, આ રાસની રચનાનો આરંભ થશે તો તે પૂર્ણ થશે. મહાકવિ કાલિદાસે અમર રચના શાકુન્તલમાં ડહાપણવચન કહ્યું છે :

સતાં હિ સંદેહપદેષુ વસ્તુષુ,

પ્રમાણમન્તઃકરણપ્રવૃત્તયઃ । (શાકુન્તલ: ૧/૨૧)

અર્થ : શંકા પડે ત્યાં ગણતા જ સજ્જનો,

પ્રમાણ અન્તઃકરણપ્રવૃત્તિને.

(સજ્જન-સંત પુરુષોને જ્યારે દ્વિધા થાય, ત્યારે તેમનું અંતઃકરણ જે રસ્તો બતાવે તે જ સાચો હોય છે, હિતકર હોય છે.)

એ ન્યાયે તેમને ભાસ થયેલો, તેથી તેઓ વિનંતિના ઉત્તરમાં કહેતા કે, તે પૂર્ણ નહીં થઈ શકે. મારી આ રચના પૂર્ણ થવી જોઈએ પણ તે થઈ શકે એમ નથી. **સંઘે અત્યંત આગ્રહ કર્યો ત્યારે, સજ્જનને શોભે તે શૈલીમાં કહ્યું કે, જો ઉપાધ્યાય શ્રી યશોવિજયજી એ અધૂરો રહેલો રાસ પૂર્ણ કરી આપવાનું સ્વીકારે તો હું રાસ રચવાનું શરૂ કરું.** તેઓના મનમાં એવી ગણતરી કે, દર્શનશાસ્ત્રના મહાન ગ્રંથો રચવામાં રાત દિવસ ડૂબેલા તેઓ ગુજરાતી ભાષાના આ રાસ માટે ક્યાંથી સમ્મત થાય ! એટલે આપોઆપ વાત ત્યાં જ રહેશે. પણ **સંઘના હૃદયમાં ઊગેલી આ ભાવના હતી અને તેઓ બધાં શ્રાવિકા સમેત સંઘ ઉપાધ્યાયશ્રી યશોવિજયજી મહારાજના ચરણોમાં બેઠો, ખૂબ જ સાચા દિલથી વિનંતી કરી, કરગરીને કહ્યું અને બધાના આશ્ચર્ય વચ્ચે તેઓશ્રીએ સ્વીકાર કર્યો.** 'ભલે શ્રી વિનયવિજયજીનો કરેલો શ્રીપાલનો રાસ જો અધૂરો રહેશે તો તે પછીની જવાબદારી મારી.'

અને પછી તો શ્રી વિનયવિજયજી મહારાજે શ્રીપાલ રાજાનો રાસ, ખંડ એક, ઢાળ એકથી શરૂ કરી. પૂર્ણ પાકટ અનુભવ જ્ઞાન, રસઝરતી શૈલી, અને શ્રીપાલ અને મયણાની વિવિધ આશ્ચર્યથી ભરપૂર જીવનકથા, પછી શું બાકી રહે ! ચાલ્યો રાસ આગળ ને આગળ, એક ખંડ બે ખંડ પૂર્ણ થયા અને ત્રીજા ખંડની પહેલી ઢાળના મંડાણ પણ થયાં. પ્રસંગો રસાળ શૈલીમાં રચાય છે, ગાવામાં બહુ જ આનંદ આવે છે, રોજે રોજની રચાતી ઢાળ ગવાય છે પણ તેની સાથે શરીરના આરોગ્યની સ્થિતિ પણ તાલ મિલાવતી રહી. આવા **દેહાતીત મનોદશાના સ્વામી જેવા મહાપુરુષોને દેહની મમતા ન હોવાથી મન ચાલે, વિચાર ચાલે, ધ્યાન ચાલે (ભલે શરીર ન ચાલે).**

આ બાજુ રાસમાં શ્રીપાલ વીણા વગાડવા સભામાં ગયા છે-ત્યાં
'ત્રટ-ત્રટ તૂટે તાંત, ગમા જાયે ખસી, તે દેખીને સભા સઘળી
હસી' આ કડી રચાય ત્યાં જ રચનાનો પ્રવાહ થંભી ગયો.
વીણાની તાંત તૂટી તો તેની સાથે શરીરની નાડીઓ પણ
તૂટી. સમાધિ-સહિત સ્વર્ગે પ્રયાણ કર્યું. કાળધર્મ પામ્યા.
યશથી અમર થયા.

હવે ૭૫૦ ગાથા થઈ. આગળનો ભાગ તો પૂજ્ય ઉપાધ્યાયજી
મહારાજે વચન આપ્યું હતું તેથી એ બધી સામગ્રી તેઓશ્રીને
સુપ્રત કરી. તેઓશ્રીએ અધૂરી કથાનો તંતુ આગળ લંબાવ્યો.
પ્રયત્ન તો કર્યો જ શ્રી વિનયવિજયજીની શૈલીને પ્રામાણિકપણે
અનુસરવાનો, પણ એ લાંબું ન ફાવ્યું, લાંબું ન ચાલ્યું. શ્રી
વિનયવિજયજી મહારાજ રસાળ કવિ હતા, શ્રી યશોવિજયજી
તાત્વિક કવિ હતા. તેઓ પણ પામી ગયા તેથી એ આગ્રહ મૂકી
દીધો અને સમગ્ર ચોથો ખંડ પોતાની મૌલિક શૈલીમાં રચવાનો
શરૂ કર્યો. રચાતો ગયો તેમ તેઓ વધુ ઊઘડતાં ગયાં. આજ દિન
સુધી કરેલી ઝંખના આ રચનાના માધ્યમથી ફળીભૂત બની
રહી. સ્વયં તૃપ્ત બન્યા અને ગાઈ ઊઠ્યા - 'વાણી વાયક જસ
તણી, કોઈ નયે ન અધૂરી.' વળી તેમને જેની પ્રબળ ઝંખના
હતી તે આત્માનુભૂતિની પણ પણ આ રાસની રચના કરતી
વેળાએ જ લાધી, એ ફૂતિનું કેવું પરમ સૌભાગ્ય કહેવાય !

કલિકાલ સર્વજ્ઞના શિષ્ય કવિ કટારમલ્લ શ્રી રામચન્દ્રસૂરિની
રચના માટે જે શબ્દ-પ્રયોગ થયો છે કે **સ્વાદુ: સ્વાદુ: પુર: પુર:**
તે બરાબર અક્ષરશઃ અહીં ચોથા ખંડની ઢાળો માટે સાચો છે.
તેમાં પણ છેલ્લે કળશની ઢાળ અને પ્રશસ્તિની ઢાળ તો શિખર
છે. અમર થવા માટે સર્જાયેલી ઢાળો છે તેમાં જ તેમનું મુક્ત
ગાન સંભળાય છે -

માહરે તો ગુરુ-ચરણ પસાયે,
અનુભવ દિલમાંહિ પેઠો,
ઋદ્ધિ-વૃદ્ધિ પ્રગટી ઘટમાંહે,
આતમ-રતિ હુઈ બેઠો.

મોહને જીતી લીધાની વાત પણ આ જ ઢાળમાં ગાઈ છે. વળી આ ઢાળમાં કેવી ચમત્કૃતિ સર્જાઈ છે કે સામાન્ય રીતે કવિઓ પોતાની કાવ્ય રચનામાં 'ટ' વર્ગને ટાળતા હોય છે તેમાં કોઈ કોમળ વર્ણ નથી અને એ 'ટ' વર્ગમાં પણ 'ઠ' તો કઠોર છે. એ 'ઠ'ને અહીં કેવી કેવી રીતે લઈ આવ્યા છે, એ દૃષ્ટિએ આ ઢાળ ખાસ જોવા જેવી છે -

પાયસમાં જિમ વૃદ્ધિનું કારણ,
ગોચમનો અંગૂઠો;
જ્ઞાનમાંહિ અનુભવ, તિમ જાણો,
તે વિણ, જ્ઞાન તે જૂઠો.

આવી રીતે આ ઢાળ કાવ્યત્વના પણ ઊંચાં શિખર સર કરે છે. સ્વયં ઉપાધ્યાયજી કેવા કૃતજ્ઞ ને નિખાલસ છે કે કળશની ઢાળમાં આ રાસની રચનાની પૂર્વભૂમિકાનો નિર્દેશ કરતી વખતે તક ઝીલીને ઉપાધ્યાય શ્રી વિનયવિજયજી મહારાજનું વર્ણન કર્યું છે. બહુ જ ઓછા શબ્દોમાં પૂર્ણ કદનું શબ્દચિત્ર અહીં મળે છે -

વિદ્યા-વિનય-વિવેક-વિચક્ષણ,
લક્ષણ લક્ષિત દેહાજી;
સોભાગી ગીતારથ સારથ,
સંગત, સખર સનેહાજી.

તેમના દેહ માટે પણ લક્ષણથી લક્ષિત એવો શબ્દ વાપરે છે. તેમની લોકપ્રિયતા માટેની વાત અને આ રાસ તેમણે કઈ

સાલમાં કયા ગામમાં રચવાનો શરૂ કર્યો તે વાત પણ તેમણે કાવ્યમય બાનીમાં કહી છે.

સંવત સત્તર અડત્રીસ વરસે,
રહી રાંદેર ચોમાસે જી;
સંઘ તણા આગ્રહથી માંડ્યો,
રાસ અધિક ઉલ્લાસે જી.
સાર્ધસમશત ગાથા વિરચી,
પહોતા તે સુરલોકે જી;
તેના ગુણ ગાવે છે ગોરી,
મિલી-મિલી થોકે થોકે જી.

વિ. સં. ૧૭૩૮માં રાંદેર ગામમાં ચાતુર્માસ બિરાજ્યા હતા ત્યાં સંઘના આગ્રહથી અધિક ઉલ્લાસ પૂર્વક આ રાસ શરૂ કર્યો પણ તેની ૭૫૦ ગાથા વિરચીને તેઓ દેવલોકે પધાર્યા. રાંદેર સંઘની બધી શ્રાવિકા ભેગાં મળી-મળીને હજી પણ તેઓનાં ગુણગાન ગાયા કરે છે. પછી પોતાની વાત પણ સરસ શબ્દોમાં મૂકી છે -

તાસ વિશ્વાસભાજન તસ,
પૂરણ પ્રેમપવિત્ર કહાયાજી;
શ્રી નય વિજય વિબુધ પય,
સેવક સુજસ વિજય ઉવજ્યાજી.
ભાગ થાકતો પૂરણ કીધો,
તાસ-વજન સંકેતેજી;
તિણે વળી સમકિતદૃષ્ટિ જે,
નર તેહ-તણે હિત હેતેજી.

વિનયવિજયજીના વિશ્વાસપાત્ર, પૂર્ણપ્રેમી, જસવિજયજીએ, તેમને વચન આપ્યું હતું તે કારણે અને જે સમકિતદૃષ્ટિ વ્યક્તિ છે તેમના હિત માટે તેમનાથી બાકી રહેલો ભાગ પૂર્ણ કર્યો છે.

પછી છેલ્લી ઢાળની છેલ્લી બે ગાથામાં આ રાસના વાયક પાઠકને શુભાશીર્વાદ પાઠવતાં મંગલવચનો ઉચ્ચારે છે જે અસરકારક અને સાચા પૂસ્વાર થયા છે -

જે ભાવે એ ભણશે ગુણશે,
તસ ઘર મંગળમાળાજી;
બંધુર સિંધુર સુંદર મંદિર,
મણિમય ઝાકઝમાળાજી.
દેહ સબળ સસનેહ પરિચ્છદ,
રંગ અભંગ રસાળાજી;
અનુક્રમે તેહ મહોદય,
પદવી લહેશે જ્ઞાન વિશાળાજી.

આ બે કડીમાં જે આશીર્વાદ પાઠવ્યા છે તે અક્ષરશઃ અનેક ઘરમાં સાચા પડ્યાં છે. દર ઓળીમાં જે ઘરમાં આ રાસનો પાઠ થાય છે તે ઘરમાં છ મહિના સુધી 'મંગળમાળા' વર્તે છે. એટલે ઘણાં ઘરોમાં આ પ્રેરણા કરવા જેવી છે કે, આ રાસ મૂળ માત્ર, ઘરમાંથી કોઈ પણ વ્યક્તિ, વારાફરતી પણ જો નવ દિવસમાં પૂર્ણપણે પાઠ કરે તો એ ઘરમાં આ રાસના શબ્દ-પરમાણુ પ્રસરવાથી મંગળમાળા પ્રવર્તે છે, આરોગ્ય અને આરાધના ઉલ્લાસપૂર્વક પ્રવર્તે છે. આ પણ આ રાસનું 'ફળ' છે.

એક કૃતિ હોય અને તેના બે કર્તા હોય તેવી આ સૌભાગ્યવંતી કૃતિ ચિરકાળ જયવંતી વર્તો.

- પરમ પૂજ્ય આચાર્ય શ્રી પ્રદ્યુમ્ન સૂરિ મહારાજ
પાઠશાળા અંક ૪૬

નોંધ: વિ. સં. ૨૦૧૬ ની આસો માસની શ્રી નવપદજીની ઓળી દરમ્યાન થયેલ આ રાસ વાંચનનો સ્વાધ્યાય કરવા QR code સ્કેન કરો.

ઉપકારોની અમીવર્ષા

નીતિકારોએ સંસારની ચાર દુર્લભ યીજોમાં એક **મહાપુરુષ સંશ્રય:** ને ગણાવ્યું છે. આવા પુરુષ (પરમ પૂજ્ય આચાર્ય શ્રી અમૃતસૂરીશ્વરજી મહારાજ) ની સન્મુખ રહેવાનો લાભ થયો જેથી જીવનમાં ઉત્તમ તત્ત્વો પ્રત્યેની રુચિ પ્રસ્થાપિત થઈ. અનેક મહાગ્રંથોના નામશ્રવણ અને દર્શન થયાં; પ્રભુના સંઘની, શ્રમણોની ઉજ્જવળ પરંપરાને પોતીકી બનાવાઈ. જીવન કાંઈક વધુ સારી રીતે જીવવા જેવું લાગ્યું.

મહાપુરુષોનાં વચનના અનુરાગના કારણે પ્રાચીન ગ્રંથો તરફ વળવાનું બન્યું. પંડિત અમૃતલાલ ભોજકે સારો સહયોગ આપ્યો, તો તે વિષયમાં આવતી ખૂબીઓનું દિગ્દર્શન મુનિરાજ શ્રી જંબૂવિજયજી મહારાજે કરાવ્યું. તેમની સાથેની વાચનામાં એ ગ્રંથો વાંચવાની મજા પુષ્કળ લૂંટી છે તેથી હસ્તલિખિત ગ્રંથોના વિષયમાં પણ પ્રવેશ થયો.

જ્ઞાનભંડારોની સેવા કરવાની પણ તક મળી. શ્રી લક્ષ્મણભાઈની કાર્યપદ્ધતિના, નજીકથી સાક્ષી બનવાનું વારંવાર મળ્યું. તેથી લેખનપરંપરા, શ્રમણોની શ્રુતભક્તિ, કાર્યસૂઝ તથા એ પ્રત્યેની મમતાનાં વારંવાર દર્શન થયાં. દેવશાના પાડાના ભંડારના કારણે, અનુભવસમૃદ્ધિમાં નોંધપાત્ર ઉમેરો થયો.

સૌમ્યમૂર્તિ આચાર્ય મહારાજ શ્રી દેવસૂરીશ્વરજીની હૂંફાળી પ્રેરણા સતત મળતી રહી. પિતા મુનિ શ્રી હીરવિજયજી મહારાજ પણ જ્ઞાનક્ષેત્રના અભ્યાસથી રાજી થતા, તેથી પણ આ લેખન-વાચન કાર્ય આગળ-આગળ ધપતું રહ્યું.

વ્યાકરણાચાર્ય ગુરુ મહારાજ શ્રી હેમચન્દ્રસૂરિ મહારાજ આ કાર્ય જોઈને પ્રસન્નતા અનુભવતા રહ્યા. ૪૫-૪૫ અંકો થયા અને તેના આ પુસ્તકને જોઈને તેઓએ પીઠ થાબડી છે.

આમ, દશ્ય-અદશ્ય એવી ઘણી વ્યક્તિઓનાં અલ્પ અથવા મહાન ઉપકારોની અમીવર્ષા સતત થતી રહી છે તેથી આજે જે જોવા મળે છે તે પિંડ, આકાર અને સાર સહિતનો બંધાયો છે.

એક વાત સાચી કે, કોડિયું તિરાડ વિનાનું હતું; તેને વાટ અને ધી પણ મળ્યાં, પણ અનંતાનંત પુણ્યના યોગે, તેને જ્યોતિનું દાન તો પરમપરોપકારી ગુરુ મહારાજે કર્યું છે !

અહીં, આ રીતે જીવનકથાનાં થોડાં પૃષ્ઠ જોયાં. ક્યારેક વળી બીજાં જોવાશે. આ સુકૃતના સેવનમાં જો વળતર મળતું હોય તો, મારી પાસે પ્રભુના શાસનના રાગની મૂડી છે. તેમાં નિરંતર વધારો થતો રહે એવી ઇચ્છા છે.

પ્રભુના સંઘને સતત હર્ષોલ્લાસથી ધબકતો જોવાના કોડ છે.

- પરમ પૂજ્ય આચાર્ય શ્રી પ્રધુમ્ન સૂરિ મહારાજ
પાઠશાળા ગ્રંથ-૧ ની (આંશિક) પ્રસ્તાવના

શુભ અને લાભ પામવાનો માર્ગ પરિવારનું પાવરહાઉસ : નવકાર જાપ પ્રાર્થના

સવારનો શાંત સમય હોય, ઘરની અંદર પ્રભુજીની સુંદર છબી પધરાવી હોય તે ઓરડીની પવિત્ર જગ્યા, ત્યાં છવાયેલું સ્નિગ્ધ આછું અંધારું હોય, પૂર્ણ અજવાળાની એંધાણી આપતી ઉષા આગમનની છટા, મંદ મંદ પ્રકાશ પાથરતા ધીના દીવાનો ઉજાસ, ચોમેર પ્રસરતી મહેકથી વાતાવરણને સુગંધિત કરતી ધીમી અગરવાટ, અને આવા પાવન મંગલ અને મધુર વાતાવરણ વચ્ચે બેઠેલા પરિવારના તમામ સભ્યો... તેમના હૃદય કમળમાં રમતો નવકાર... એકાગ્રતાપૂર્વક થતો તેનો નિર્મળ જાપ... અને એવા જાપથી થતી દિવસની શુભ શરૂઆત.....

...આ રીતે જેના દિવસની શરૂઆત થઈ હોય તેના બધા કામ સફળ જ હોય ! એટલું જ નહીં, પરિવારના તમામ મોટા નાના સ્વજનોના હૈયા સંપ, સ્નેહ ને હુંફથી છલકાતા હોય ! સંપ હોય ત્યાં સંપત્તિ આવે અને આવી જ સંપત્તિ સુખનું કારણ બને.

નક્કી સમયે અને નક્કી કરેલી જગ્યાએ રોજ આમ જાપ થાય તો તેના પાવન પરમાણુંથી ચમત્કારીક અનુભવ થાય જ થાય ! આ રીતનો જાપ આમ તો ત્રિકાળ - ત્રણ સંધ્યાએ કરવાનો હોય છે. ત્રિકાળજાપમાં કે ઈષ્ટસ્મરણમાં શુભ સંકેત છે. એ નામસ્મરણ જાપ-ધ્યાન દ્વારા ચોક્કસ લાભ થયા જણાયા છે.

આદૈષા સ્મૃતિ લાભાય,
શક્તિ લાભાય મધ્યમા ।
અન્તિમા શાન્તિદા પ્રોક્તા,
ત્રયી સંધ્યા સુખાવહા ॥

પ્રાતઃકાળે કરેલું ઈશ્વરસ્મરણ, પૂજન, ધ્યાન, સ્તવનથી તે પછીના કલાકોમાં તે સ્મરણ ચિત્તની ભીતરમાં ચાલતું રહે છે. પ્રભુજીની સતત સ્મૃતિનો આ લાભ ઘણો મોટો છે. તે જ રીતે મધ્યાહ્નમાં પ્રભુજી સમક્ષ ધૂપ, દીપ, પૂષ્પ, અક્ષત, નૈવેદ્ય અને ફળ અર્પણ કરવા દ્વારા તેમની પૂજા કરવાથી ચિત્તમાં સૂકાયેલી શક્તિનો સ્રોત ફરીથી સજીવ બની જાય છે. અંગ પ્રત્યંગમાં ચૈતન્યનો સંચાર થાય છે. સાયંકાળે પરમ કૃપાળુ પ્રભુનું સાન્નિધ્ય સેવ્યું હોય તો તે પછીની સમગ્ર રાત્રિ શાન્તિપૂર્વક પસાર થાય છે. - ત્રણેય સમયની ભક્તિથી સ્મૃતિ લાભ, શક્તિ લાભ અને શાન્તિ લાભ થાય છે.

આમ તો પ્રભુનું સ્મરણ તો કોઈ પણ સમયે લાભ કરે. પરંતુ યોવીસ કલાકના અમુક કલાકો દરમિયાન વિશેષ લાભ કરે. સ્વરોદય શાસ્ત્ર એટલે કે નાડી શાસ્ત્ર - નાકના બે નસકોરા દ્વારા શ્વાસ લેવાય છે, મૂકાય છે એ સાથે સંકળાયેલું છે. જમણી બાજુના ફોરણાંને સૂર્ય નાડી એટલે કે ઈડા નાડી કહેવાય છે. ડાબી બાજુના ફોરણાંને ચન્દ્ર નાડી એટલે કે પિંગળા નાડી કહેવાય છે. બન્ને નાડી આમ તો ક્રમથી ચાલે અને ક્યારેક બન્ને સાથે પણ ચાલે. એને સ્વરોદયની ભાષામાં સુષુમ્ણા નાડી કહેવાય છે. સુષુમ્ણા નાડી ચાલે ત્યારે તેને કૂર્મ નાડી કે બ્રહ્મ નાડી કહે છે. આ નાડી ખૂલી હોય ત્યારે ચિત્તમાં જે રટણ થાય તે અજ્ઞાત મન સુધી પહોંચે છે. આ ક્ષણોમાં ચિત્ત પ્રભુમય બને ત્યારે મોટો લાભ થાય છે.

સુષુમ્ણા દ્વારા કૂર્મ નાડીનું ઉદ્ધાટન રાત-દિવસ મળી ચાર વખત થાય છે -- સૂર્યોદય, પૂર્ણ મધ્યાહ્ન, સાંજે અને મધ્ય રાત્રીએ. મધ્ય રાત્રીએ આપણે નિદ્રાધીન હોઈએ એ સિવાયની ત્રણ શુભ ક્ષણોએ આપણે પ્રભુ ધ્યાનમાં લીન થઈ શકીએ.

આદિ, અંત અને મધ્યમાં પ્રભુજીના સ્મરણ દ્વારા દાખલ થયા એટલે અહોરાત્રમાં દાખલ થયા. એ સ્મૃતિમાં જે કાંઈ કામ થાય તે શુભ જ થાય. શુભ થાય તે લાભકારક બને. આમ શુભ અને લાભને આપનાર સ્મરણ આપણા જીવનમાં સતત રમતું રહે. દિવસના આ ત્રણેય સમયની પ્રાર્થનાનું ટાઇમ-ટેબલ સદાને માટે અનુકૂળ ન હોય તો દિવસ-રાત થઈને ગમે તે એક વાર દશેક મિનિટનો સમય લઈ, બાહ્ય જંજાળથી વિમુખ્ત બની પરમના સાન્નિધ્યમાં બેસવું જોઈએ.

કવિવર રવીન્દ્રનાથ ટાગોરની પ્રાર્થનામાં આપણે પણ સૂર પુરાવીએ :

“સંચાર સકલ કર્મે શાન્ત તોમાર ઇંદ”

અર્થાત્, અમારા જીવનભરના બધા જ કામોમાં હે પ્રભુ ! તમારી ઈચ્છાનો સંચાર થાઓ. અમારા કામો આપની ઈચ્છા મુજબ થાઓ. અમારી ઈચ્છાનો લય થાઓ, તમારી ઈચ્છાનો જય થાઓ.

- પરમ પૂજ્ય આચાર્ય શ્રી પ્રદ્યુમ્ન સૂરિ મહારાજ
પાઠશાળા અંક ૦૩